

ČLÁNKY / ARTICLES

Všichni proti jednomu? „Anti-kotlebovský“ diskurz na oslavách výročí SNP 2017¹

Vladimír Naxera – Petr Krčál²

Department of Politics and International Relations, Faculty of Philosophy and Arts,
University of West Bohemia

All against one? „Anti-Kotlebian“ discourse during the SNU 2017 celebrations. Following paper aims to analyze so called “anti-Kotlebian” (Marian Kotleba is leader of neo-Nazi party) discourse produced during the ceremony held on the occasion of Slovak National Uprising celebrations in Banská Bystrica (2017). Our effort is to provide interpretation of this discourse in two levels. According to Norman Fairclough, the first level is called “discursive production” and deals with analysis of speeches held by politicians. The second level aims to “discursive practice” and is focused to characterize creation of “anti-Kotlebian front” which tries to unite “anti-Kotlebian” voters. Used data were created through semi-participant observation of these ceremonies.

Keywords: Banská Bystrica, reproduction of discourse, Marian Kotleba, neo-nazism, Slovak National Uprising, Robert Fico

How to Cite: Naxera, V. – Krčál, P. 2017. „Všichni proti jednomu? „Anti-kotlebovský“ diskurz na oslavách výročí SNP 2017.“ *Central European Journal of Politics* 3 (2): 26–38.

1. Úvod

„Nedovolme šílencům ovládat státní moc.“

(Andrej Danko o Marianu Kotlebovi v proslovu na oslavách SNP 2017)

Slovenská politika, na rozdíl od té české, má dlouhodobou zkušenost s přítomností zástupců populistické krajní pravice nejenom na půdě parlamentu, jelikož Slovenská národní strana je nedílnou součástí slovenského stranického systému od vzniku nezávislého Slovenska. Po parlamentních volbách v roce 2016 získala tato zkušenost nový rozměr díky volebnímu úspěchu Mariana Kotleby a jeho strany s názvem Kotleba –

¹ Tento text vznikl v rámci projektu SGS-2016-030, který je financovaný Západočeskou univerzitou v Plzni.

² Korespondence: PhDr. Vladimír Naxera, Ph.D. a PhDr. Petr Krčál, Ph.D. jsou odbornými asistenty na Katedře politologie a mezinárodních vztahů, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni, Jungmannova 1, Plzeň, Česká republika. E-mail: vnaxera@kap.zcu.cz a petrkrchal@gmail.com

Lidová strana Naše Slovensko (respektive Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko, Kotleba-LSNS), která získala přes 8 % hlasů, což jí vyneslo 14 mandátů ve stopadesátičlenném zastupitelském sboru.³ Marian Kotleba se ovšem ve slovenské politice pohybuje již delší dobu, jelikož od roku 2013 zastával funkci župana Banskobystrického kraje, kterou získal v přímé volbě, byť jeho strana ve volbách do krajského zastupitelstva propadla a získala jediný mandát. On sám neúspěšně na župana kandidoval již ve volbách v roce 2009.

V porovnání se Slovenskou národní stranou se Kotleba-LSNS pohybuje za hranou politického populismu (srov. Alvares a Dalghren 2016) a představuje subjekt, který je bez problému možné přiřadit k pravicovému extremismu (srov. Smith 2003),⁴ jelikož prezentuje standardní plejádu pravicově-extremistických témat a požadavků, případně dokonce k neonacismu (srov. Maškarinec a Bláha 2016: 61). Kotleba-LSNS na jednu stranu navazuje a odkazuje na tradici válečného Slovenského státu, ke které se Kotleba hrdě hlásí (srov. Naxera a Krčál 2016), zároveň se prezentuje kroky, které mají zjevnou vazbu na neonacismus – jde například o Kotlebův dar ve výši 1488 eur (čísla 14 a 88 jsou zjevnou neonacistickou symbolikou – srov. Mareš 2006).

S ohledem na svůj charakter strana v posledních letech tematizovala ty otázky, které jsou od ní očekávatelné – především vztah Slovenska k EU (s implicitním i explicitním požadavkem vystoupení Slovenska z Unie, což je spojeno s vizí politické nezávislosti a hospodářské soběstačnosti země)⁵ a otázkou migrace, jejíž význam a hrozbu Kotleba, stejně jako řada dalších slovenských (a ostatně i českých) představitelů výrazně instrumentalizoval. Řada vrcholných slovenských politiků přitom měla nebo má velice podobnou rétoriku, ale jak ukážeme v následujícím textu, využívají přitom Kotlebu jako jistý referenční bod, který je již za hranicemi politicky přijatelné normality.

Cílem tohoto textu je poskytnout interpretaci vztahu vrcholných ústavních činitelů Slovenska vůči Kotlebovi, jeho straně a jeho názorům. Zaměříme se konkrétně na to, jakým způsobem byl tento vztah performativním způsobem demonstrován v průběhu oslav výročí Slovenského národního povstání v roce 2017. Pro lepší pochopení posledních oslav a vztahu ke Kotlebovi bude uveden i kontext předchozích ročníků, z čehož bude patrné, jakým způsobem se proměna rétorického uchopení Kotleby dalšími aktéry promítla do toho, jak nakládají s řadou dalších témat (vztah k EU, odkaz Slovenského státu, migrace, ...) v rámci budování specifického anti-kotlebovského diskurzu.

³ K vývoji strany a genezi pozice Mariana Kotleby viz Maškarinec a Bláha (2016: 51–52), Kluknavská (2012), Mikušovič (2007).

⁴ To ostatně platilo, respektive platí, i pro Slovenskou národní stranu (byť se v současnosti snaží o změnu image – viz níže).

⁵ Viz programové priority strany na <http://www.naseslovensko.net/o-nas/>

Metodologicky text vychází z tradice interpretativní politické vědy (srov. Bevir a Rhodes 2016) a kritického přístupu, jehož podstatou je upozorňování na potenciálně nebezpečné sociální fenomény (srov. Bourdieu 2013). Data, která v textu analyzujeme a interpretujeme, byla vytvořena prostřednictvím poloúčastněného pozorování v rámci oslav výročí SNP v Banské Bystrici. Této akce se účastníme již několik let (poprvé v roce 2010 a poté po menší odmlce v letech 2015, 2016 a 2017) v rámci našeho dlouhodobého zájmu o význam veřejné performance politiky a o její vztah k udržování stávajícího normativního a politického řádu (srov. Edelman 1988). Při interpretaci dat vycházíme z kritické analýzy diskurzu v pojetí Normana Fairclougha (srov. 1995), v jehož intencích jsme interpretovanou událost rozdělili do roviny diskurzivní produkce a diskurzivní praxe. Diskurzivní produkce se bude týkat rétorických strategií zkoumaných aktérů (půjde tedy o analýzu proslovů), diskurzivních praxe pak konkrétních kroků politických aktérů, které jsou v souladu s jimi produkováným diskurzem.

Metodologická poznámka: nebude-li uvedeno jinak, všechny doslovné citace i jejich parafráze vycházejí z proslovů pronesených politickými aktéry v rámci námi sledovaných slavností v roce 2017, nepovažujeme proto za účelné u každé citace/parafráze uvádět odkaz. Pokud zmiňujeme doslovné citace z předchozích ročníků, je uveden odkaz na texty, ve kterých jsme analýzu daných proslovů publikovali.

2. Kontext oslav výročí Slovenského národního povstání

Banskobystrické oslavy výročí SNP jsou (vzhledem k tomu, že Banská Bystrica byla centrem posvátní) nejdůležitějšími oslavami tohoto svátku, kterých se každoročně účastní vrcholní ústavní představitelé (každý rok jde o prezidenta, premiéra a předsedu parlamentu, kteří přednáší své proslovy, kromě nich se ale účastní i další vrcholní politici). Oslavy slouží nejen ke vzdání holdu účastníkům povstání, ale (stejně jako jakýkoli jiný veřejný politický spektakl vztažený k národním dějinám) i k (re)produkci požadovaného diskurzu, který má být podpořen a legitimizován právě pomocí vhodně uchopené a interpretované historie (srov. Randák 2008: 14). V případě SNP je tento efekt ještě umocněn tím, že se jedná o jeden z nejdůležitějších bodů slovenské národní mytologie (srov. Miháliková 2005; Lupták 2008), navíc takový bod, který umožňuje odlišné interpretace nejen v průběhu času (příklad výkladu před rokem 1989 viz např. Botto 1971), ale i v rámci aktérů pohybujících se v aktuálním politickém systému (srov. Mannová 2008; Naxera a Krčál 2016). Tyto odlišné interpretace bývají spojené s odlišnou percepcí Slovenského státu, proti jehož existenci a politice bylo povstání de facto vedené. Aktéři (bez ohledu na to, ke kterému z táborů vnímání SNP se hlásí) využívají odkazy minulosti ke konstrukci obrazů ideální současnosti a kýžené budoucnosti. Ačkoli mohou mít tyto obrazy výrazně rivalizující podobu, není neobvyklé, že k jejich podpoře bývá využita jedna a ta samá historická událost – například

v minulých letech oslav SNP jsme si mohli vyslechnout, že jak přijímání, tak nepřijímání uprchlíků v rámci současné tzv. uprchlické krize je v souladu s naplňováním odkazu SNP a jeho hrdinů. Je tak možné hovořit o tom, že problematika rámování SNP a jeho odkazu představuje performativní souboj o nastolení dominantního diskurzu, od kterého se bude odvíjet následná interpretace současnosti a požadované budoucnosti (srov. Foucault 2016).

Oslav SNP se pravidelně účastní ti politici, kteří adorují význam SNP pro slovenský národ a slovenskou státnost. Největším kritikem SNP (a zároveň zastáncem odkazu Slovenského státu a jeho prezidenta Tisa) v současném stranickém systému je právě Marian Kotleba (což je patrné mimo jiné již při prvním pohledu na web strany), který se akce neúčastní (a z oken svého župního úřadu demonstrativně vyvěšuje černou vlajku). Ačkoli se tedy akce účastní politici akceptující význam SNP,⁶ je třeba říci, že zároveň se jedná o názorově nesourodou skupinu politiků prezentujících celou řadu odlišných politických vizí. Toto bylo možné pozorovat v rámci jednotlivých ročníků oslav. Na každém z nich bylo možné identifikovat jakési ústřední téma, kolem kterého se (ve velké většině) točily projevy, v jejichž rámci bylo možné nalézt rozpor mezi jednotlivými politiky.

Ročníku 2015 například dominovalo téma tzv. migrační krize. Právě s tímto ročníkem je spojený příklad uvedený již výše. Například premiér Fico ke spojení migrační vlny a SNP uvedl toto: *„Je třeba chránit tradice, hodnoty a demokracii, a když je nebudeme před emigranty dostatečně chránit, vyhrájí ve volbách fašisti a nacisti, kteří se tohoto problému zhostí úplně jinak. Vyhráli by ti, proti kterým bylo vedeno Slovenské národní povstání“* (viz Naxera a Krčál 2016). Oproti tomu prezident Kiska v souvislosti s oslavami prohlásil pravý opak: *„Myslím si, že od nás, naší země, se ani tak moc nevyžaduje. Víme, že nejsme cílovou stanicí. Žádné velké požadavky na nás nejsou a náš příspěvek k té naší Evropě, Evropské unii je projevení solidarity k těm lidem, kterým skutečně doma jde o život a potřebují pomoc“* (Kiska dle SME.sk 2015). V průběhu svého vystoupení na oslavách přitom zdůraznil, že tento slovenský postoj by měl být dán právě odkazem SNP.

Ročníku oslav v následujícím roce (2016) dominovalo téma vztahu Slovenska k Rusku a Evropě (to bylo ovšem přítomné i v roce 2015). Zatímco se Fico stavěl do proruských pozic a naopak sahal ke zjevným invektivám namířeným vůči EU, kupříkladu Kiska (a další politici) se jednoznačně přihlásil k evropské podstatě Slovenska: *„Díky*

⁶ Zároveň většina z nich přecházela existenci Slovenského státu mlčením, případně jej kritizovala spíše implicitně a okrajově. Politici sice tvrdili, že se Slovensko v povstání postavilo proti zlu, nicméně již nezmiňovali, že až do povstání stálo právě na straně zla (srov. Naxera a Krčál 2016). Ostatně jakési „kolektivní zapomínání“ je pro slovenskou národní mytologii a identitu celkem běžné (srov. Michela 2008: 9).

povstání zde můžeme stát jako hrdí občané republiky a svobodní Evropané“ (Naxera a Krčál 2017).

Jak ukážeme v následující části, hlavním a jednoznačným motivem posledního ročníku oslav bylo vymezování se politických představitelů proti Marianu Kotlebovi, mimo jiné s odkazem na jeho percepci Slovenského státu a Slovenského národního povstání. Rétorické útoky na Kotlebu jakožto fašistu/nacistu⁷ byly přítomné i v předchozích ročnících,⁸ byť postupem času gradovaly a během oslav v roce 2017 se projeví naplno. První sledovaný ročník (2015) se odehrával v situaci, kdy Marian Kotleba zatím nebyl poslancem, nicméně k jeho kritice posloužil kontext Banské Bystrice, se kterou je spojen jeho úřad. Ročník 2016 se odehrával několik měsíců po volbách, v nichž Kotlebova strana úspěšně vstoupila do parlamentu. A konečně ročník 2017 byl ovlivněn mimo jiné tím, že se v listopadu tohoto roku konaly nové krajské volby, ve kterých se Marian Kotleba (z pohledu demokracie naštěstí neúspěšně) pokusil obhájit svůj mandát.

3. Symbolické vymezení se proti Kotlebovi ze strany představitelů slovenské politiky

Oslav v roce 2017 se jako každý rok zúčastnili mimo jiné prezident Andrej Kiska, premiér Robert Fico a předseda Národní rady Andrej Danko.⁹ Mezi politické představitele můžeme počítat i ředitele Muzea SNP Stanislava Mičeva, který každoročně působí jako hostitel a organizátor akce (v rámci svých proslovů kontinuálně kritizuje Kotlebu),¹⁰ nicméně ročník 2017 dal jeho proslovu nový rozměr, jelikož jej přednášel nejen jako ředitel muzea, ale zároveň jako Kotlebův protikandidát v podzimních župních volbách.

Analýza vycházející z Faircloughova (1995) přístupu se zaměří na obě složky anti-kotlebovského diskurzu – jak produkci, tak reálné politické kroky z této produkce vycházející (jak bude patrné z textu níže, hlavním projevem je budování jakési jednotné

⁷ Jednotliví řečníci používali pojmy fašista/nacista, respektive fašismus/nacismus jako synonymum. My se v naší interpretaci snažíme držet jejich slovníku, a proto mezi fašismem a nacismem nebudeme v tomto případě dělat jakýkoli analytický rozdíl.

⁸ Například jeden z řečníků oslav v roce 2016 Pavel Sečkář, předseda Slovenského svazu protifašistických bojovníků, prohlásil: „[p]o volbách do Národní rady se vyholené hlavy, které dříve hajlovaly na ulici, rozvalují v poslaneckých lavicích“ (Naxera a Krčál 2017). Za fašistu označil Kotlebu například i Fico při oslavách 2015 (Naxera a Krčál 2016).

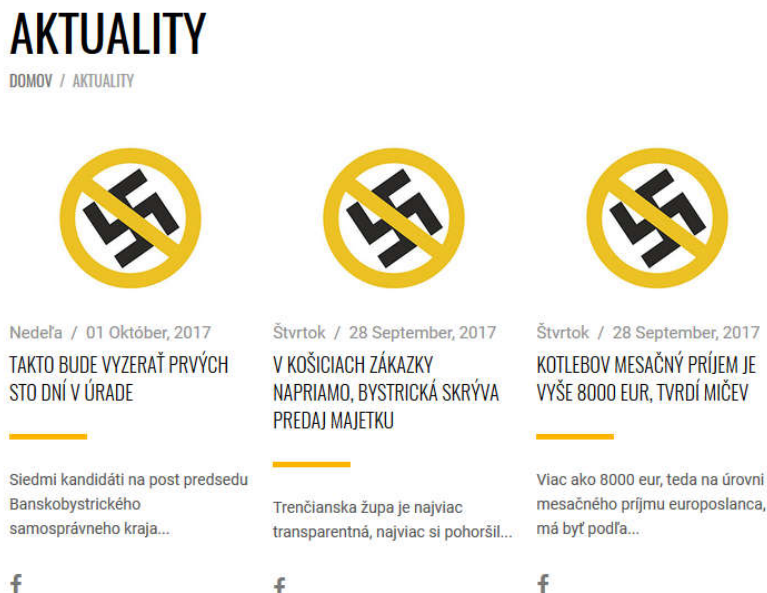
⁹ Účastnila se i řada dalších politiků, kteří participovali pouze jako diváci bez proslovu, tudíž jsou pro nás nezajímaví, stejně tak (vzhledem k zaměření se na Mariana Kotlebu) z naší analýzy vynecháme například proslov zástupce rumunské vlády.

¹⁰ V roce 2016 například při úvodním slovu oslav prohlásil: „[p]roč tu není pan župan, to asi nemusím vysvětlovat, ale neodpustím si tu poznámku“ (Naxera a Krčál 2017).

anti-kotlebovské fronty). Třetí složce diskurzu, o které Fairclough hovoří, tedy tzv. sociokulturní praxi, se v interpretativní linii textu vyhýbáme, protože s ohledem na téma, které zpracováváme, lze za sociokulturní praxi vnímat de facto výsledek voleb. Je tedy možné hovořit o tom, že s ohledem na Kotlebovu porážku se podařilo úspěšně nastolit anti-kotlebovský diskurz v rovině diskurzivní produkce i praxe, což následně promítlo do toho, že sociokulturní úroveň analyzovaného diskurzu vedla k tomu, že neonacista Kotleba ve volbách neuspěl – nejen že on sám neobhájil svůj post, ale jeho strana propadla jako celek a získala pouze dva z několika set rozdělovaných mandátů krajských zastupitelů.

Jako první ze zmiňovaných k návštěvníkům akce hovořil právě Stanislav Mičev, který ve svém proslovu nejprve vyzdvihl důležitost muzea jakožto instituce a také podstatnou roli oslav SNP. Muzeum přitom má být institucí „držící vlajku antifašismu“. Událost rámoval s důrazem na pospolitost a jednotu postupu proti fašistům v čele s Kotlebou: „Je nás tu mnoho, co vyjadřujeme podporu antifašismu a svobodě. Jsme jednotní a takto to i zůstane.“ Zaznívá tedy výzva k jednotnému postupu proti Kotlebovi a jeho straně. Antifašismus byl přitom hlavním motivem Mičevovy kampaně, což je patrné například z jeho webových stránek, které jako jeden z hlavních symbolů ve vztahu k požadované budoucnosti kraje využívají přeškrtnutý hákový kříž. Druhým motivem je poté to, že banskobystričský kraj je kvůli osobě Mariana Kotleby v politické izolaci a Mičevovým cílem je kraj z této izolace vyvést.

Obrázek č. 1. Screen z webu Stanislava Mičeva

Zdroj: <http://stanomicev.sk/blog.html>

Jako druhý vystoupil prezident Andrej Kiska, který proslov otevřel vymezením se vůči Slovenskému státu: „Slovenský stát věrně sloužil nacistické a fašistické ideologii [...]“.

Hrdinové povstání pochopili, že není možné ustupovat před zlem a přežívat se skloněnou hlavou a doufat, že zločinná Třetí říše pomine sama nebo jí porazí někdo jiný [...]. Účastníci povstání vybojovali úctu pro Slováky [...]. Díky povstání může Slovenskou stavět na občanských a demokratických základech.“ Oproti minulým letům (srov. Naxera a Krčál 2016, 2017) zazněla explicitní kritika Slovenského státu, která byla ze strany různých politických představitelů spíše přecházena. Implicitně to můžeme vnímat jako kritiku Kotleby, který se k odkazu Slovenského státu otevřeně odvolává (srov. Naxera a Krčál 2016).

Od tohoto implicitního vymezení se přešel prezident k explicitní kritice: *„Nestačí vzpomínat a řečnit, když se tady potulují pohrobci fašismu. Když vyhrál fašista [Kotleba], byl to v Banské Bystrici šok. Když se dostal do parlamentu, byl to ještě větší šok. Snažíme se s tím vyrovnat a na fašisty reagovat. Jaká nenávisť se skrývá za jejich úsměvy a zelenými tričky. Jejich jediný příspěvkem do veřejné debaty je šíření nenávisti. Umí zastrašovat a šikanovat, neumí spravovat věci veřejné.“* Ve vztahu k blížícím se volbám do krajských samospráv začal mobilizovat protifašistické voliče: *„Postavíme se zlu a vyženeme fašistu z kraje v Banské Bystrici. Kotleba považuje počátek SNP za nejčernější den slovenské historie, jeho jediným příspěvkem je šíření nenávisti. Kraj za krajem nesmíme odevzdávat naší krásnou zemi fašistům. Nemusíme bojovat se zbraní v ruce, nemusíme být hrdinové, stačí, když budeme skuteční občané a budeme se účastnit demokratických voleb a vybereme nefašistického kandidáta. Je nás víc a můžeme je porazit a můžeme při tom čerpat z odvahy těch, co se zlu vzepřeli za neporovnatelně nepříznivějších podmínek.“* V rámci této mobilizační rétoriky, za kterou sklidil bouřlivý potlesk z publika, instrumentálně využil odkazu povstání – jít v současnosti k volbám a volit proti fašistům je jistou analogií protifašistického boje účastníků SNP. Dnešní situace je ovšem o mnoho jednodušší – k poražení zla není třeba riskovat život. Zároveň je patrné pokračování logiky obsažené v Mičevově projevu ve snaze o jednotu směřovanou proti hrozbě fašismu a setrvání fašistického představitele v čele kraje.

Následující projev předsedy Národní rady Andreje Danka ze Slovenské národní strany můžeme interpretovat ve dvou rovinách – tou první je produkce anti-kotlebovského diskurzu, tou druhou využití Kotleby jako referenčního bodu normality. Nejprve stavěl Danko v obecné rovině argumentační paralelu druhoválečných nacistů a Mariana Kotleby, čímž velice vhodně (ostatně jako i další řečníci) využil symboliku data a místa konání události (srov. Goffman 1986). Následně vyzýval obecnostvo/voliče, aby *„u voleb vystěhovali nacisty z kraje. Nedovolme šílencům ovládat státní moc.“* Toto je příklad standardní argumentace namířené proti Kotlebovi, která je patrná i u dalších politických představitelů, ale zároveň u Slovenské národní strany nabývá tato argumentace částečně odlišného významu. Slovenská národní strana byla po dlouhou dobu s odkazem na nacionalistickou (tedy ve slovenském kontextu především protiromskou, protimadžarskou a euroskeptickou) rétoriku a populistické rétorické

strategie považována za reprezentanta nejpravicejšího pólu slovenského stranického spektra, respektive jeho relevantních aktérů. Strana byla pod vedením dlouhodobého předsedy Jána Sloty vnímána jako krajně pravicový subjekt s nádechem extremismu (srov. Kopeček 2007). Po změně vedení v roce 2012, kdy Slotu vystřídal právě Danko, se strana pokouší o částečně odlišnou prezentaci. Jistá změna je patrná i v tom, že od posledních voleb v roce 2016 je strana součástí vládní koalice po boku zástupců dominantně maďarské strany Most-Híd (toto spojení slovenských nacionalistů a maďarské strany ve vládě se v roce 2016 uskutečnilo vůbec poprvé). Vymezování se vůči Kotlebovi pak můžeme vnímat jako prezentaci sebe sama jako „standardní“ a akceptovatelné strany, kdy Kotlebovo jednání (v některých aspektech nikoli zcela nepodobné dřívější rétorice SNS, byť u této strany nenalzáme odkazy na nacismus, nacistickou symboliku atd.) staví jako krajní a odsouzeníhodný extrém, který je již za hranou akceptovatelnosti.

Posledním aktérem, jehož proslovu bude věnovaná pozornost, je premiér Robert Fico, který začal v podobném duchu jako prezident Kiska. Důležitou věcí je dle Fica to, *„jak vypadalo Slovensko v době, kdy existoval Slovenský stát jakožto přísluhovač Hitlera. Žilo se tu klidně, ale chodili tu nacisté a gardisté, a byli to i Slováci, kteří se toho účastnili. No a vedle [místa konání oslav] je budova, ve které se dnes znovu říká „Na stráž“ [pozdrav užívaný v období Slovenského státu slovenskými nacisty], a my máme pocit, že to je v pořádku.“* I v případě Fica nalzáme jak negativní vymezení se vůči Slovenskému státu (což v takovéto míře učinil za poslední roky poprvé), tak paralelu mezi nacisty za druhé světové války a Marianem Kotlebou. Stejně jako Kiska dále zdůraznil, že postavit se Kotlebovi není tak složité a nebezpečné, jako bylo postavit se nacistům za války: *„Atmosféra, ve které se [povstalcí] rozhodli zakročit, tedy ve Slovenském státě, prostě nevěděli, jak dlouho bude trvat druhá světová válka, ale přesto do toho partyzáni šli.“*

Zároveň s odkazem na povstání Fico komentoval to, co považuje za problémy současného Slovenska, od čehož opět přechází ke kritice Kotleby: *„Jak by tato země [současné Slovensko] zareagovala, kdyby byla vyhlášena mobilizace? Mnoho lidí by žádalo o invalidní důchody a o modré knížky. Je to tím, že naši státnost znevažujeme. Děláme chyby – ale kdo dělá hodně věcí, dělá [logicky] i chyby. Tato země je tak demokratická, že si tu každý dělá, co chce, média si píší, co chtějí.“*¹¹ Ale tohle má své hranice. Svoboda projevu neznamená hajlovat, křičet „na stráž“ a tak dále. Vyzývám orgány činné v trestním řízení, aby začaly konat.“ Ze strany Fica zazněla tedy silná kritika Kotleby (dodejme, že ta zaznívala i v předchozích letech, ale i v případě Fica v posledním

¹¹ Je zajímavé, že tato kritika vůči široce pojaté svobodě slova a tomu, že si „média píšou, co chtějí“, zaznívala i v předchozích letech, nicméně již bez následujícího dodatku vztaheného ke Kotlebovi. Další proměna, kterou bylo možné v případě sebeprezentace Fica v roce 2017 oproti předchozím ročníkům identifikovat, bylo oslabení negativního postoje vůči Evropě, respektive dokonce přihlášení se k EU, což opět můžeme chápat v intencích snahy o odlišení se vůči volebním konkurentům.

ročníku oslav výrazně zesílila). Kromě přihlášení se k anti-kotlebovskému diskurzu zároveň zazněl apel na konkrétní roky – jednak výše zmíněná výzva policii a dalším orgánům, aby řešily politický extremismus, zároveň pak oznámení toho, že Smer-SD v banskobystrickém kraji nepostaví svého kandidáta na župana, ale podpoří Jána Luntera, což je významný slovenský podnikatel. Zároveň Fico implicitně zdůraznil naléhavost boje proti fašismu tím, že Smer-SD, který se přihlašuje klevici (již přídomkem „sociální demokracie“),¹² veřejně vyjadřuje podporu pravicovému kandidátovi (za což byl ostatně Fico kritizován, stejně tak byl kritizován Lunter, že díky této podpoře nemůže být považován za nezávislého kandidáta).

Tímto se již přesouváme z roviny diskurzivní produkce (tedy vytváření anti-kotlebovského diskurzu) na úroveň diskurzivní praxe, čili vytváření jakési anti-kotlebovské fronty, která spočívá v netříštění sil a nerozbíjení protifašistického elektorátu nasazením většího množství kandidátů různých stran. S ohledem na volební systém používaný ve slovenských župních volbách by totiž fragmentace protifašistického elektorátu mohla přinést Kotlebovi vítězství (viz níže). Proces této diskurzivní praxe přitom měl několik fází – Fico již v srpnu oznamoval, že Smer-SD nestaví v banskobystrickém kraji svého kandidáta. Jednota v protifašistickém boji se projevila i v nedávném (počátek října 2017) rozhodnutí Stanislava Mičeva odstoupit z kampaně a vyjádřit podporu dalšímu z kandidátů, podnikateli Jánovi Lunterovi, který podle něj má větší šanci v boji proti Kotlebovi uspět, přičemž důraz kladl právě na netříštění sil anti-kotlebovské fronty.

Tabulka č. 1. Vývoj preferencí kandidátů na župana banskobystrického kraje (dle agentury FOCUS)

Kandidát	september 2017	august 2017
Ján Lunter	30,9	21,8
Marian Kotleba	22,2	21,1
Martin Klus	11,0	14,4
Stanislav Mičev	10,4	10,1

Zdroj: Aktuality.sk 2017

Jak ukazuje Tabulka 1, podpora Jána Luntera od léta stoupala a v září vedl nad Kotlebou zhruba o 8 %. Zároveň v této době ještě neodstoupil ředitel Muzea SNP Mičev, u jehož elektorátu se dal očekávat spíše přesun k jinému protikotlebovskému kandidátovi, konkrétně Jánovi Lunterovi, kterého Mičev explicitně podpořil. Analogická situace nastala i u kandidáta Martina Kluse, je od roku 2016 poslancem Národní rady za pravicovou stranu Svoboda a solidarita. Do boje o post župana vstoupil podporovaný koalici

¹² Byť o levicovosti této formace by se dalo úspěšně pochybovat.

pravicových stran (SaS, OĽaNO, NOVA, KDH a OKS) a podobně jako Mičev, i Klus na počátku října odstoupil ve prospěch Jána Luntera.

Toto vytváření anti-kotlebovské fronty je zásadní věcí i ve vztahu k proměně mechaniky volebního systému, který se ve slovenských krajských volbách využívá. Do roku 2013 byl župan přímo volen dvoukolovým systémem absolutní většiny a vytvářet podobné koalice ještě před volbami de facto nebylo třeba, jelikož v případě druhého kola by bylo možné agregovat protikotlebovské hlasy u toho kandidáta, který by se s Kotlebou do druhého kola probojoval (srov. Duverger 1963). Od voleb v roce 2017 se mechanika systému změnila a župan je sice nadále volen přímo, nicméně již systémem prosté jednokolové většiny, což nutilo aktéry k vytvoření bloku protikotlebovských voličů již před volbami, s cílem předejít možnému tříštění tak hlasů, z čehož by mohl Kotleba těžit. Volební praxe ukazuje, že v tomto typu volebního systému postačuje kandidátovi k vítězství často kolem 20 % hlasů.

4. Závěr

„Jsem velmi rád, že extremisté dostali v sobotu výprask. Stovky jejich kandidátů ve všech krajích jsme porazili naší nejsilnější zbraní – svobodným hlasováním v demokratických volbách“
(Andrej Kiska, vyjádření k výsledkům župních voleb)

Země visegrádské skupiny v poslední dekádě zažívají turbulentní vývoj směřující od klasických liberálních demokracií k neliberálním režimům/pomalé transformaci k různým podobám režimů nedemokratických (srov. Dawson a Hanley 2016, k populismu jako součásti politického mainstreamu ve střední Evropě viz např. Lang 2005). Polsko s vládou Beaty Szydlové, která je reálně řízená autoritativním konzervativcem Jaroslawem Kaczyńskim, a Maďarsko už několik období řízené populistickým Viktorom Obránem svůj boj o podobu liberální společnosti začínají pomalu prohrávat. V České republice se po parlamentních volbách 2017 stala extremistická strana řízená xenofobním populistou – Strana přímé demokracie – čtvrtým nejsilnějším subjektem na půdě poslanecké sněmovny. Po svém úspěchu se „nahnědlý nádech“ strany díky mediálnímu zájmu o její představitele a nově zvolené poslance stal viditelnější. Kromě vyvolávání morální paniky prostřednictvím lží a hoaxů (například lež reprezentantky této strany o tom, že u Plzně údajně viděla, jak z autobusu vyskákalo množství uprchlíků, kteří se rozprchli po kraji), mají někteří reprezentanti této strany otevřeně nacistickou rétoriku – viz třeba veřejně pronášené výlevy významného straníka a tajemníka strany Jaroslava Staníka o tom, že Židé, Romové a homosexuálové by měli být posláni do plynu. V kontextu tohoto populistického extremismu představuje výsledek slovenských župních voleb určitý světlý ostrůvek liberalismu v marastu neliberálních populistů.

Na úrovni interpretace výsledků župních voleb lze hovořit o výrazné roli a úspěchu anti-kotleboského diskurzu. Ten se projevoval ve dvou základních liniích, jednak v rovině diskurzivní produkce ve formě diskurzivního vymezování se vůči neonacistovi Kotlebovi. Dále pak ve formě diskurzivní praxe v reálné podobě politických kroků, které vedly k tomu, že Kotleba (nejen v Banskobystrickém kraji) utřil značnou porážku. Níže přiložená tabulka shrnuje hlavní složky analyzovaného diskurzu.

Tabulka č. 2. Úrovně interpretovaného diskurzu

Rovina diskurzu	Charakteristika
Diskurzivní produkce	(Re)produkce anti-kotlebovského diskurzu ve formě vymezování se proti (neo)nacismu a fašismu ze strany relevantních politických aktérů
Diskurzivní praxe	Vytvoření anti-kotlebovské fronty ve formě netříštění protifašistických voličů tím, že někteří kandidáti (resp. politické strany) se vzdaly kandidatury
Sociokulturní praxe	Porážka (neo)nacismu a fašismu v župních volbách

Zdroj: autoři

Je zřejmé, že vystěhování neonacisty Kotleby z župního úřadu bylo založeno na dvou složkách – za prvé na vybudování silného anti-kotlebovského diskurzu na rovině diskurzivní produkce. Toto se odehrávalo (samozřejmě nejenom) například na veřejném politickém spektaklu oslav výročí SNP v roce 2017. Toto místo s ohledem na to, jakou roli plní SNP v rámci slovenské národní mytologie sehrálo důležitou roli v rámci diskurzivního stigmatizování Kotleby. Ve druhé rovině – diskurzivní praxi – bylo klíčové vytvoření anti-kotlebovské fronty, která měla zajistit to, aby nebyl Kotleba znovuzvolen do funkce župana. Kromě symbolického významu spočívajícího v tom, že demokratičtí političtí aktéři tímto konáním vyslali signál společnosti, že proti neonacistům v politických institucích dokážou bojovat i za cenu nestavění vlastních kandidátů/odstoupení z kandidatury, spočíval význam anti-kotlebovské fronty i v tom, že podle průzkumů voličských preferencí byl Kotleba ještě v létě 2017 favoritem voleb.

Klíčovou roli v procesu transformace diskurzivní praxe a produkce do podoby sociokulturní praxe projevující se tím, že Kotleba ve volbách neuspěl, samozřejmě sehrála i média, která anti-kotlebovský diskurz amplifikovala. Anti-kotlebovský diskurz a celospolečenské přerámování Mariana Kotleby do pozice neonacisty je poměrně důležité i ve vztahu ke snížení jeho voličského potenciálu. Průzkumy ukázaly (Maškarinec a Bláha 2016), že u prvního zvolení Mariana Kotleby do funkce župana hrály pro voliče v Banskobystrickém kraji důležitou roli sociální témata a protest proti zažitým politickým stranám, nikoli Kotlebův neonacistický slovník a apel na Slovenský stát.

Ve vztahu k politickým extremistům, kteří se profilují na klasických populistických tématech, se jako důležité ukázala schopnost standardních (zde myšleno ve smyslu demokratických) politických aktérů k demaskování extremistických populistů. V tomto kontextu tak můžeme text uzavřít tím, že česká společnost a politická scéna by mohla diskurzivní praxi a produkci slovenských politických aktérů ve vztahu k porážce neonacistů vnímat jako vzor. Toto oloupávání populistické slupky a odhalování hnědého obsahu ale není jen role politických aktérů, ale v širším kontextu i médií, sociálních vědců, veřejně aktivních aktérů atd. Slovenské župní volby ukázaly, že při zachování demokratické jednoty lze odsunout neonacisty tam, kam patří – do politické irelevance a marginality. Byť na Slovensku zatím jen na rovině krajských zastupitelstev, v parlamentu jsou zástupci této strany přítomni stále. Situaci v župních volbách tak můžeme vnímat jako možný nástroj k tomu, jakým způsobem se dá demokraticky porazit populistický a extremistický subjekt a nezbyvá než vyjádřit přání, že stejně úspěšně se podaří demaskovat SPD v českém kontextu.

Seznam literatury a zdrojů

- Aktuality.sk. 2017. Volby do VÚC 2017. 2017. *Kto reálne ostal v hre o banskobystrického župana* [online]. [cit. 31. 8. 2017]. Dostupné z: <https://www.aktuality.sk/clanok/526450/volby-do-vuc-banskobystricky-kraj-kto-realne-ostal-v-hre-o-banskobystrickeho-zupana/>
- Alvares, C. a Dahlgren, P. 2016. „Populism, Extremism and Media: Mapping an Uncertain Terrain.“ *European Journal of Communication* 31 (1): 46–57.
- Bevir, M. a Rhodes, R. A. W. (eds.). 2016. *Routledge Handbook of Interpretive Political Science*. London/New York: Routledge.
- Botto, J. 1971. *Slováci. Vývin ich národného povedomia*. Bratislava: Tatran.
- Bourdieu, P. 2013. „Chvála sociologie.“ *Sociologický časopis* 49 (1): 141–148.
- Dawson, J. a Hanley, S. 2016. „What’s Wrong with East-Central Europe? The Fading Mirage of the ‘Liberal Consensus’.“ *Journal of Democracy* 27 (1): 20–34.
- Duverger, M. 1963. *Political Parties*. Hoboken (NJ): John Wiley & Sons.
- Edelman, M. 1988. *Constructing the Political Spectacle*. Chicago: University of Chicago Press.
- Fairclough, N. 1995. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. London: Longman.
- Foucault, M. 2016. *Archeologie vědění*. Praha: Hermann a synové.
- Goffman, E. 1986. *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern University Press.
- Kluknavská, A. 2012. „Krajně pravicové strany v parlamentních volbách 2012 na Slovensku.“ *Rexter* 2012 (1): 1–35.
- Kopeček, L. 2007. *Politické strany na Slovensku 1986 až 2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Lang, K. 2005. „Populism in Central and Eastern Europe – A Threat to Democracy or Just Political Folklore?“ *Slovak Foreign Policy Affairs* 6 (1): 6–17.
- Lupták, L. 2008. „Postkomunismus a národní mýty.“ In: L. Cabada a kol. *Komparace politický systémů. Nové demokracie střední a Východní Evropy*. Praha: Oeconomica, 37–65.
- Mannová, E. 2008. „Piruety v inscenování minulosti. Slovenské národní povstání v proměnách času.“ *Dějiny a současnost* 2008 (8).

- Mareš, M. 2006. *Symboly používané extremisty na území ČR v současnosti. Manuál pro Policii ČR*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR.
- Maškarinec, P. a Bláha, P. 2016. „Křivda jako příležitost pro nové politické strany? Kotleba – Lidová strana Naše Slovensko na cestě do parlamentu.“ *Politics in Central Europe* 12 (2S): 45–66.
- Miháliková, S. 2005. „Sviatky na Slovensku jako súčasť politických rituálov.“ *Historický časopis* 53 (2): 339–354.
- Michela, M. 2008. „Pripomínanie a kanonizovanie minulosti. Úvaha na margo niektorých diskusií o dejinách Slovenska.“ *Forum Historiae* 2 (1): 1–13.
- Mikušovič, D. 2007. „Slovenská pospolitost' včera a dnes.“ *Rexter* 2007(1): 1–24.
- Naxera, V. a Krčál, P. 2016. „The Slovak National Uprising as a national treasure? Interpretation and legacy of the SNU in Slovak political discourse and national mythology.“ *Annual of Language & Politics and Politics of Identity* 10 (1S): 83–102.
- Naxera, V. a Krčál, P. 2017. „Perceptions of Slovak Politicians and their Discursive Reification at the Celebrations of the Slovak National Uprising in 2016.“ *Studia Politica. Romanian political Science Review* 17 (2): 279–294.
- Randák, J. 2008. „Historie v současném i budoucím prostoru – úvahy o dějinách paměti.“ *Forum Historiae* 2 (1): 14–22.
- SME.sk. 2015. *Fico chce kvôli migrantom zvoliť mimoriadnu bezpečnostnú radu* [online]. [cit. 31. 8. 2017]. Dostupné z: <http://bystrica.sme.sk/c/7985232/fico-chce-kvoli-migrantom-zvolat-mimoriadnu-bezpecnostnu-radu.html>
- Smith, R. B. 2003. „Political Extremism – Left, Center and Right.“ *The American Sociologist* 17 (2): 70–80.